

Ottla – spíš historie než senzace

(Denisa Valterová)

Období druhé světové války a holocaustu je pro českou veřejnost zřejmě bezednou studnicí příběhů a dramát, která lze prezentovat ve filmové, divadelní, literární i rozhlasové dramatické formě. Žánrové rozpětí je přitom velmi široké – od „skandálních“ filmových blockbusterů typu *Lída Baarová*, až po vědecké práce publikované v knižní formě. Rozhlasová hra *Ottla* Petra Balajky stojí, poměrně logicky, z tohoto hlediska někde uprostřed. Jakožto hra se přirozeně soustředí na dramatické nebo emocionálně nabitě momenty a prvky zpracovávané látky – tj. příběh posledních let života Ottilie Davidové, sestry Franze Kafky – avšak zároveň má zřetelný „populárně naučný“ náboj. Výsledek je i přes určitou schématickou didaktičnost výrazně sympatičtější než neustále opakované pokusy „vyrovnat se“ s dědictvím protektorátu a kolaborace, které stále dokola zpracovává český film a televize (např. *Lída Baarová*, *Anthropoid*, *Masaryk*, *Bohéma* atd.).

Námět *Ottly* vychází ze skutečného příběhu Ottilie Davidové a v sérii scén líčí poměrně univerzální příběh pražské židovské rodiny v období protektorátu. Klíčovou roli hrají norimberské zákony, osud smíšených manželství, odjezd do terezínského ghetta (a nejistota, jaký je vlastně jeho smysl) a následná předtucha existence vyhlazovacích táborů. Skutečnost, že Ottilie byla zároveň sestrou Franze Kafky, není pro samotný příběh nijak centrální a nezmenšuje tragičnost ani hrdinství příběhu Ottilie ani dalších postav. Vztah k Franzu Kafkovi je poměrně nerušivě využit pro reminiscence na Kafkovy myšlenky a spisy, buď v podobě vnitřních monologů či fiktivních dialogů hlavní hrdinky, pouze v jednom místě k přímému předčítání Kafkova díla. Autorovi lze tedy přičíst k dobru, že příběh Ottilie nepoužil jen jako záminku k oslavě Franze Kafky, ale soustředil se především na její osobní příběh a statečnost.

Struktura hry sestává ze série krátkých, nechronologicky řazených, scén rámovaných epizodou, kdy se Ottlina dcera Věra po válce snaží získat informace o osudech své matky po odjezdu do Terezína, a volně propojených vnitřními monology či dialogy s Franzem Kafkou. Každá z krátkých scén se točí kolem určitého faktu nějak souvisejícího s rasovými zákony a holocaustem. Ve formě někdy možná až příliš uměle didaktických rozhovorů postav se tak posluchač dozví, co to byl *Mischling*, dostane rychlokurs rasového zákonodárství, doslechne

se, že kromě Heydricha byl u nás za války protektorem i von Neurath, že v Terezíně Němci vybudovali kavárnu pro inspekci Červeného kříže nebo že nacisté původně plánovali přesídlení Židů na Madagaskar. Právě tato didaktičnost do značné míry limituje umělecké ambice hry, protože sdělení těchto historických faktů je obětována zhruba polovina všech scén. Zároveň naznačují cílové publikum hry, kterým budou zřejmě mladší posluchači, především středoškoláci. Ačkoliv však hra pracuje s řadou klišé, práce s nimi není tak primitivní ani schématická jako například v případě výše zmiňované *Lídy Baarové*. I přes chmurný námět hra neobsahuje žádné drastické ani emocionálně prvoplánové výjevy, na pozadí nikdo nekřičí štekavou němčinou, a ačkoliv v příběhu jde mj. o zavraždění tisíce polských dětí, ve hře nejsou žádné plačící děti ani sadističtí dozorcí. Za přednost hry lze považovat, že se nesnaží rádobý „vyjádřit“ k problematice holocaustu nebo osudům českých židovských rodin, zbabělosti českých kolaborantů atd. Výsledek působí sice trochu schematicky, ale decentně. Za možný mírný nedostatek lze ovšem považovat, že v některých místech hra – přes svoji didaktičnost – předpokládá od posluchače určitou znalost. Například ve scéně, kdy se polské děti v Terezíně bojí jít do sprch, hra nijak nevysvětluje důvod. Jedno polské dítě sice (polsky – autor je polonista) vysvětlí něco ve smyslu, že „plyn je smrt“, ale posluchač, který nemá od dřívějších informací o vraždění Židů ve sprchách (například neviděl *Schindlerův seznam*), scénu zcela nepochopí.

Balajkův text pro Český rozhlas zrežíroval Dimitrij Dudík. Krátké scénky jsou věcným tonem uváděny vypravěčem (Josef Somr), který posluchači sděluje, v které době a na jakém místě se děj odehrává. Tyto úvodní „titulky“ u jednotlivých scén však občas působí nepřesně, až trochu matoucím dojmem. Například scény na ubikaci v Terezíně jsou někdy označovány slovy „v *Heimu*“, jindy „v *Kinderheimu*“ nebo „v *Ottlině Heim*“ – těžko říct, zda jde o nedůslednost nebo zda má toto střídání označení dodat hře přirozenější nádech. Zvukově jsou scény podbarveny efekty, případně hudbou. Scény, které mají působit autenticky, jsou doprovázeny zvuky vycházejícími z logiky děje (ruch nádraží, kavárny, dětské hlasy, tikot hodin v bytě, déšť v Terezíně atd.). Naopak vnitřní monology či dialogy se zesnulým Franzem a příběhové předěly jsou doprovázeny hudbou se zpěvem, takže nikdy nepochybujeme, zda sledujeme příběh nebo vnitřní myšlenkové pochody hrdinky.

Roli optimistické a praktické Otilie přednesla Taťjana Medvecká. Její středně položený a dobrosrdečně znějící hlas a důrazná dikce je vhodná pro postavu, která je oporou

druhým a neradostné vyhlídky si odmítá připustit. Podobně autoritativně vyznívá i Martin Myšíčka v roli Franze Kafky, který nicméně na rozdíl od pozitivní Medvecké má v hlase patřičnou tesknost. Režisér pro lepší orientaci výrazně odstínil Ottliny dcery – dětsky znějící Helenu (Andrea Elsnerová) a dospěleji působící Věru (Tereza Bebarová), která též má ve hře podstatně větší roli. Jako kontrast ještě v domácnosti Ottly působí rozvážný a hluboký hlas Zdeňka Maryšky v roli jejího racionálního manžela Josefa Davida. V Terezíně se Ottlu snaží ochraňovat doktor, kterého namluvil Jan Vlasák. Ve scénách vážnějšího rázu přednáší svou promluvu tlumeně, s permanentní ustaraností odpovídající prostředí tábora. Naopak v odlehčenější scéně v kavárně předvádí elegantního gentlemana, jemuž nechybí šarm. Hra nabízí širokou pestrost hlasů různých věkových skupin (od dětí až po starší generaci, mj. včetně mladých milenců Ervína a Edity) a celkově lze konstatovat, že herci přednášejí své role přirozeně a srozumitelně. Spolu s nevтіravým zvukovým doprovodem se jim daří, vtáhnout posluchače do děje.

Ottla poměrně podařeně pracuje s autentickým příběhem Ottilie Davidové, na kterém ilustruje širší osudy Židů v protektorátu v období holocaustu. Autoři i účinkující si zřejmě byli vědomi, že zpracovávaná látka je tíživá sama o sobě a vyvarovali se zbytečného patosu i afektu, takže výsledek působí vkusně a je vhodný pro mladší posluchače, jimž je svým naučným obsahem zřejmě určen. Hra nemá ambice něco zásadního sdělit, kromě příběhu titulní hrdinky samotné. Neunavuje posluchače zatracováním Němců, adorací Franze Kafky ani nářkem nad lhostejností Čechů. Může se to ze strany autora zdát jako „bezpečné“ a nekonfliktní řešení, nicméně v porovnání např. se zmiňovanou *Lídou Baarovou*, je tento prostý přístup, zcela bez zájmu o jakýkoliv skandál či kontroverzi, vlastně předností.